

Lắng sâu cùng trang sách

CÂU CHUYỆN VỀ CHIẾC ÁO

HAY LÀ TÌNH THƯƠNG NÂNG ĐỠ CON NGƯỜI

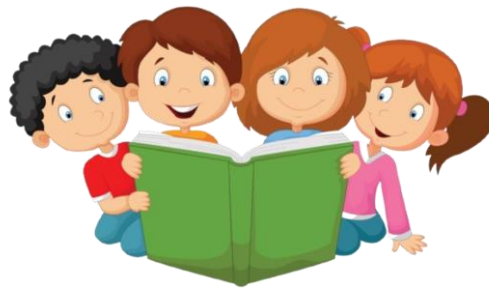
(Đọc truyện *Gió lạnh đầu mùa* của Thạch Lam)

Vào những khoảnh khắc chuyển mùa của thiên nhiên miền Bắc, cho dù từ thu sang đông có cái "gió lạnh đầu mùa" thấu rét đi nữa thì vẫn có thể thấy ít nhiều vẻ đẹp dễ thương của nó. Nhưng Thạch Lam không khai thác cái phía chất thơ ấy, dẫu nó vô tội và cũng đáng yêu như vẻ đẹp bốn mùa. Con người chịu đựng cái gió lạnh ấy ra sao và người ta đối xử với nhau như thế nào trong tình cảnh ấy? Đó chính là mối quan tâm sâu xa của tác giả trong thiên truyện ngắn này.

Hai chị em Lan và Sơn có cái may mắn hơn những đứa trẻ nghèo khổ khác, chúng được sống trong một gia đình trung lưu có bát ăn bát để, miếng cơm manh áo đủ dùng, lại được người mẹ chiều chuộng hết mực. Nhìn vào khung cảnh gia đình ban sáng: khi gió lạnh tràn về, cả nhà quây quần bên cái hỏa lò ngồi uống nước chè, rồi lấy thúng đựng áo quần ra chọn mặc... thật ấm cúng biết bao. Một khung cảnh vừa yên ắng, vừa lành lạnh của buổi sớm mai thư nhàn đầu đông ấy khiến người ta hay nhớ đến những cái đã qua. Nhất là khi lục áo quần lại chạm phải "cái áo bông cũ" của em Duyên đã khuất. Người vú già "lật đi lật lại ngắm nghía, tay mân mê các đường chỉ", còn người mẹ không nói gì "rơm rớm nước mắt" làm cho tất cả các nhân vật có mặt lúc đó như chụm lại, gần nhau, thương nhau hơn nhờ mạch máu ruột rà cùng nhịp đập một nỗi tiếc thương. Bắt đầu từ đây cái áo bông cũ làm thành đầu mối cho các nhân vật có chuyện với nhau; và nhờ nó, câu chuyện được gói mở, co giãn thật tự nhiên mà kín đáo.

bổ dấu ←

Dường như tác giả có ý vẽ ra hai cảnh đối lập giữa bên này là mái nhà ấm áp, nhàn nhã, thực sự là một tổ ấm yêu thương, và ngoài trời kia "Gió lạnh đầu mùa" rét mướt, lạnh lẽo và nghèo khó. Nhìn vào chị em Sơn, người ta cảm thấy hai đứa sượng từ cách ăn mặc sượng đi, từ tiếng kêu "tanh tanh" nhịp guốc trên đường mà sượng lại. Còn xung quanh là những đứa trẻ "vẫn những bộ quần áo nâu bạc đã rách vá nhiều chỗ (...), môi chúng nó tím lại, và qua những chỗ áo rách, da thịt thâm đi, mỗi cơn gió đến, chúng nó lại run lên, hai hàm răng va đập vào nhau". Nhìn nỗi cơ cực ấy, có thể đối với ai đó dừng dừng, nhưng còn đối với Sơn, cái quan trọng ở chỗ Sơn đã "nhận thấy" cũng như là Sơn đã lại "trông thấy" Hiên "co ro đứng bên cột quán, chỉ có manh áo rách tả tơi, hở cả lưng và tay". Thấy được đã là đáng quý. Nhưng không chỉ có thế, từ đó Sơn hiểu ra tình cảnh của mẹ con Hiên "rất nghèo, chỉ có nghề đi mò cua bắt ốc thì còn lấy đâu ra tiền mà sắm áo cho con nữa", và "động lòng" thương Hiên, rồi "một ý nghĩ tốt bỗng thoáng qua trong trí"- Sơn bàn với chị cho Hiên "cái áo bông cũ". Có thể nói đây là lòng tốt rất bản năng,

rất tự nhiên hậu của lòng con trẻ - một thứ lòng tốt không cần phải tỏ ra cố gắng chút nào, một lòng tốt thuần khiết không mảy may gợn một chút so đo, tính toán. Ở đời có hai thứ lòng tốt : có người sinh ra đã tốt, tốt một cách bản năng, tốt mọi nơi mọi lúc, tốt với tất cả mọi người ; còn có loại người thứ hai cũng rất tốt, nhưng lòng tốt ấy khi thực hiện thường phải **tỏ** ra cố gắng, dùng lí trí ép buộc - thứ lòng tốt phần nhiều do tự rèn, do có văn hóa mà thành. Lòng tốt nào cũng quý, nhưng thứ lòng tốt bản năng kia đáng cảm phục hơn, bởi vì nó hiếm hoi, nó trong trẻo và thuần khiết. Lòng tốt ở chị em Lan, Sơn, đặc biệt ở Sơn là thứ lòng tốt trong suốt và cảm động đó. Đem cho mà thấy vui, thấy hoan hỉ vì đã ít nhiều giúp được bạn. Người sẵn lòng tốt thường lại hay giàu lòng trắc ẩn. Nếu gặp những ai khốn khó, cơ nhỡ ở đời, mình đang có để giúp mà không giúp là cảm thấy áy náy, day dứt. Chỉ khi nào giúp được người ta một chút gì mới cảm thấy yên lòng. Cứ thế, lòng thương người như một thứ hương hoa thuần khiết tỏa lan về phía người khác, đem cho người khác. Chả thế mà khi thấy chị Lan chạy về lấy áo để cho Hiên, trong lòng Sơn "tự nhiên thấy ấm áp vui vui".

Cũng chính vì lòng tốt hồn nhiên hết mực như thế, nên đem cho áo mà không biết là mình đã chạm vào một kỉ vật thiêng liêng của người con trong gia đình đã khuất còn để lại và cần được giữ lại. Chiếc áo khi đã được mặc vào người tức đã bện hơi người, nó trở thành hồn vía của người, hình bóng của người: Duyên mất đi, chiếc áo còn đây, tưởng như bóng dáng thân thương của người đã khuất như đang vẫn đâu đây. Với người mẹ, chiếc áo ấy là vật thiêng còn lại, là mối liên hệ có tính vật thể duy nhất còn lại về đứa con xấu số. Nó chẳng có giá trị vật chất là mấy, mà nó mang giá trị tinh thần, là vô giá. Cho nên nó cần phải có mặt trong ngôi nhà của mẹ, trong nơi cất để thân thương của cả nhà. Người mẹ muốn lấy lại chiếc áo không phải là tiếc của, mà là muốn giữ lại kỉ vật thiêng liêng ấy. Người mẹ ra bộ làm nghiêm trách con, mắng yêu con cũng không phải chủ yếu vì lỗi người con buông tuồng tùy tiện, hoặc hoang phí gì, mà là vì con mình không biết quý và gìn giữ kỉ vật của người thân đã khuất. Cứ chỉ người mẹ **ăn** cần đưa cho bà mẹ Hiên năm hào mượn tạm để may áo cho con đã hàm ý không hề trách con *việc cho*, thậm chí còn đồng tình với ý định giúp đỡ người khác của con, mà có trách chẳng chỉ là ở *cái đem cho*, thế thôi ! Trong thâm tâm, chắc người mẹ vui mừng vì thấy tấm lòng của những đứa con mình thơm thảo. Lòng thơm thảo ấy đã tìm được đúng địa chỉ - cái Hiên vốn là bạn chơi của Lan và của em Duyên đã mất.

Lắng sâu cùng trang sách

Ngòi bút Thạch Lam rất kĩ lưỡng không chỉ trong việc miêu tả ở *những việc con con nhất*, mà còn ở *những tâm tình và cảm giác*. Sơn cảm cái áo cũ lên mà "thấy mát lạnh cả tay", và hơi mốc của vải làm Sơn nhớ lại hồi còn nhỏ. Cái cảm đã tinh tế là thế, hẳn nào khi nhìn và lắng nghe mùa đi, Sơn thấy rõ sự đổi thay rất nhỏ của đất trời : "đất khô trắng", "con gió vì vu làm bốc lên những làn bụi nhỏ thổi lẫn những cái lá khô lạo xạo", trời thì "một màu trắng đục", những cây lan trong chậu thì "lá rung động và hình như sắp lại vì rét"... Trong cái xao động của tiết chuyển mùa, mọi nhân vật bỗng nhớ những ngày đã qua theo những cách riêng. Các nhân vật mang đầy tâm trạng. Có thể nói rằng những xao động ngoại giới đã bật lên, đánh thức những xao động nội giới, xao động tâm hồn. Vừa lắng thầm vừa da diết, văn Thạch Lam cứ nhẹ nhàng thế, mà thấm thía lạ lùng.

Nhà văn đã có lần tâm sự : "Trước ngọn gió đầu mùa, tôi không khỏi ngăn được những cảm giác sâu xa và mới lạ. Tôi đem tâm nghĩ ngợi đến những cơn gió đột khởi ở lòng người, báo những sự thay đổi trong cái bí mật của tâm hồn. Tôi lại nghĩ đến những người nghèo khổ đang lăm than trong cái đói rét cả một đời. Gió heo may sẽ làm cho họ buồn rầu lo sợ, vì mùa đông sắp tới, mùa đông giá lạnh và lầy lội, phủ trên lưng họ cái màn lạng lẽ của sương mù. Và lòng tôi se lại khi nghĩ rằng chỉ một chút âu yếm, một chút tình thương cũng đủ nâng đỡ, an ủi những người cùng khốn ấy". Tưởng không gì có thể đúng hơn khi đem những lời bộc bạch da diết ấy để hiểu và hòa cảm với *Gió lạnh đầu mùa*. Có phải không, lòng tốt của Sơn, Lan - nói rộng ra là lòng tốt của con người sẽ có khả năng nâng đỡ, an ủi những người bất hạnh.

→ bỏ dấu gạch đơn

Nói chung văn chương Thạch Lam không có cái sức mạnh của những cú đánh nhằm tố cáo và đòi thay đổi "cái thế giới giả dối và tàn ác", mà chủ yếu nghiêng về phía *chắt chiu những vẻ đẹp tình người*. "Gió lạnh đầu mùa" mà không thấy lạnh, mà ấm nóng một quả tim giàu lòng trắc ẩn - trái tim thương người của nhà văn đã truyền vào nhân vật của mình. *Gió lạnh đầu mùa* tựa như một bài thơ trong trẻo mà hồn thơ là vẻ đẹp của lòng thương cảm, sẻ chia...

Văn Giá

